

Nuorten tilastointi kulttuuristen taustojen mukaan

Kanuuna-verkoston monikulttuurisen nuorisotyön kehittämishankkeen seminaari järjestettiin Kouvolassa 18.2.2010. Seminaarissa pohdittiin joidenkin kaupunkien alustusten pohjalta monikulttuurisen nuorisotyön yhteisesti jaettuja toimintamalleja. Aikataulujen rajallisuuden vuoksi hankkeen aikaisemmissa koulutustilaisuuksissa paljon keskustelua herättänyt kysymys nuorten tilastoinnista jäi Kouvolassa paitsioon. Tämän paperin tarkoitus on paikata seminaarin puutteita ja pureutua nuorten tilastointiin kulttuuristen taustojen mukaan lähinnä Helsingin nuorisoasiainkeskuksen näkökulmasta¹. Lisäksi "monikulttuurisuuden" tilastointia tarkastellaan tässä lyhyesti tutkijoiden keskustelun kautta.

Kulttuuristen taustojen tilastoinnin kehittäminen Helsingin nuorisoasiainkeskuksessa

Vuodesta 1999 alkaen Helsingissä on tilastoitu nuorisoasiainkeskuksen palveluja käyttäviä nuoria 13 tunnusluvun mukaan. Yksi näistä tunnusluvuista on ollut maahanmuuttajanuorten käyntikerrat nuorisoasiainkeskuksen nuorisotiloissa. Seurannan taustalla on ollut tahto seurata miten tarjotut palvelut (toimipaikat ja toiminta) tavoittavat maahanmuuttajanuoria. Lisäksi tilastointi on mahdollistanut kävijämäärän kehittymisen seuraamisen vuosittain.

Maahanmuuttajanuorten käyntikerrat arvioitiin kaikissa toimipaikoissa ennalta sovituin kriteerein. Näitä kriteerejä olivat nuoren havaittu tai tiedetty ulkomaalaistaustainuus, eli syntyminen Suomen ulkopuolella. Lisäksi maahanmuuttajanuoriksi voitiin katsoa sellaiset nuoret, jotka ovat syntyneet Suomessa mutta joiden valintoihin ja toimintatapaan vanhempien lähtömaan kulttuurin katsottiin vaikuttavan. Tällä tavalla luokiteltujen nuorten määriä pyrittiin arvioimaan viiden tarkkuudella. Vastuu maahanmuuttajanuorten määrän arvioinnista oli nuorisotyöntekijöillä.

Lopulta ongelmaksi muodostui se, että viime kädessä päätös maahanmuuttajanuoreksi kategorisoinnista jäi yksittäiselle työntekijälle. Joissain paikoissa maahanmuuttajakategoria muodostui väljemmäksi ja joissain suppeammaksi. Osa työntekijöistä tilastoi maahanmuuttajaksi monikulttuurisessa perheessä kasvaneet nuoret ja osa vain vasta maahan muuttaneet nuoret. Tämä aiheutti sen, että yhteisistä luvuista ei saatu vertailukelpoisia eikä ollut selvää, mitä saadut tunnusluvut lopulta mittasivat.

Nuoret ovat yhä enenevässä määrin mitä moninaisimmista kulttuurisista taustoista – merkittävä osa nuorista kasvaa monikulttuurisissa perheissä vaikka olisivatkin syntyneet Suomessa. Maahanmuuttajuuteen perustuva tunnusluku ei siten mittaa kovin hyvin tällaista moninaisuutta. Toisaalta tunnuslukujen on tarkoitus olla mahdollisimman yksiselitteisiä ja helposti kerättäviä, joten moninainen kävijäkunta on selkeä haaste todellisuutta väistämättä jähmettävälle tilastoinnille.

Vuonna 2008 alettiin hahmotella uutta tunnuslukua maahanmuuttajanuorten käyntikertojen tilalle. Tämä luku perustui käsitteeseen "monikulttuurinen nuori". Uuden tunnusluvun hahmotelma olisi pitänyt sisällään laajemman joukon nuoria kuin aikaisempi luokka "maahanmuuttajanuori". Monikulttuurisilla nuorilla tarkoitettiin sellaisia nuoria, jotka ovat itse, tai joiden vanhemmista ainakin toinen on syntynyt Suomen rajojen ulkopuolella. Lisäksi tilastoluokka olisi kattanut ulkomailta adoptoidut nuoret ja kaksoiskansalaiset.

¹ Sini Perho ja Harri Taponen ovat välittäneet kirjoittajalle tietoja Helsingin nuorisoasiainkeskuksen monikulttuuristen nuorten tilastoinnista ja sen historiasta. Suuri kiitos siis heille!

Uusi tunnusluku olisi todennäköisesti ollut nykyistä yhteiskunnallista tilannetta ja suomalaista maahanmuuttokontekstia² paremmin kuvaava mutta aiempaa luokittelua monitulkintaisempi. Lisäksi vastuu nuorten luokitteluista olisi jäänyt edelleen nuorisotyöntekijöille kiireisen arjen keskelle. Samaan aikaan nuorisoasiainkeskus oli vähentämässä tunnuslukuja ylipäätään, joten hahmotellusta tilastointimuuttujasta päätettiin luopua.

Vuoden 2009 alusta otettiin kuitenkin käyttöön tilastointi vieraskielisyyden mukaan. Omaa äidinkieltä alettiin kysyä ilmaiseksi muuttuneessa (aiemmin 5€ jäsenkortissa). Kortissa kysytään ensinäkin nuoren äidinkieltä ja toiseksi kotona puhuttua kieltä. Jäsenkorttihakemusta käytetään nuoren kotona, jolloin vanhempien on tarkoitus vastata mitä kieltä kotona puhutaan. Vieraskielisyyteen "monikulttuurisuuden" osoittimena päädyttiin sen mutkattomuuden ja selkeyden vuoksi. Lisäksi eduksi on koettu se, että tunnusluku on nuoren ja hänen vanhempiansa itse määrittämä – ei yksittäisen työntekijän päättämä. Kolmantena myönteisenä seikkana on se, että kytkös etnisyyden tilastointiin poistuu. Etnisyyden ja kansallisuuden tilastointi onkin Suomessa laitonta. Neljänneksi kieliperustainen tilastointi mahdollistaa monikielisen tiedottamisen kehittämisen sekä seuraamisen aluekohtaisesti. Tilastointi ja jäsenkortit edistävät myös vanhempien rekrytoimista vapaaehtoisiksi ja ylipäätään heidän toiveidensa huomioimisen erikielisen tiedottamisen suhteen. Vanhempien toiveita kysytään jäsenkorttilomakkeessa (ks. www.nuoriso.hel.fi).

Vuonna 2009 nuorten jäsenkorteissa ilmoittama vieraskielisten (muu kuin suomi tai ruotsi) suhteellinen osuus oli 9 prosenttia. Vanhemmista 4 prosenttia ilmoitti kotona puhuttavan pääasiassa jotain muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia. Palveluja käyttävien nuorten ilmoittama vieraskielisten suhteellinen osuus vastaa pitkälti koko Helsingin seudun vieraskielisten suhteellista määrää. Nuorisoasiainkeskuksen seuraava haaste on saada tietoa vieraskielisyydestä hyödynnettyä laajemmin koko viraston tiedottamisessa ja etenkin kussakin yksittäisessä toimipaikassa. Vieraskielisyyden huomiointi tulee suunnata etenkin tulevaisuuteen. Helsingin kaupunki on arvioinut, että vuonna 2025 vieraskielisten osuus kaupungin peruskouluikäisistä olisi 25 prosenttia (ks. HS 31.3.2010). Kasvua enteilee vieraskielisyyden painottuminen nuorissa ikäluokissa. Esimerkiksi tällä hetkellä Helsingissä asuvista somalinkielisiksi ilmoittautuneista ihmisistä noin puolet on alle 16-vuotiaita.

Kulttuurisen taustan tilastointi – tutkijoiden keskustelua

"Monikulttuurisuuden" tai kulttuurisen taustan tilastointi ei ole täysin yksiselitteinen asia eivätkä alan tutkijat ole asiasta täysin yksimielisiä. Suomessa tilastointiin vaikuttaa paljolti se, että etnistä tai kansallista taustaa – mitä ne sitten ikinä tarkoittavatkaan – ei saa tilastoida. Seuraavassa käydään hyvin lyhyesti läpi kaksi tutkimuksellista ja toisistaan eriävää näkökulmaa kulttuurisen taustan tilastointiin. Tutkijoiden keskustelu ja oma näkökulmani siihen ei tarkoita sitä, että tämän paperin tulisi johdattaa nuorisotoimia suuntaan tai toiseen. Nuorisotoimien resurssit eivät vastaa esimerkiksi tilastokeskuksen resursseja ja tarpeet tilastotiedolle ovat käytännönläheisemmät. Lisäksi nuorten tilastointia pohtiessa on hyvä muistaa, että se ei voi olla liian raskas prosessi yksittäiselle nuorisotoimelle. Näin ollen "tilastointiapparaattia" ei välttämättä tarvitse ylläpitää ympäri vuoden – pienet pistot ja otokset saattavat riittää. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa nuorten tilastoimista vaikkapa yhtenä kuukautena vuodesta.

Leena Kartovaara (2007) on kieliperustaisen tilastoinnin kannalla. Hänen mukaansa kieliperustaisella tilastoinnilla saadaan haarukoitua 89 prosenttia kaikista "maahanmuuttajalapsista ja -nuorista". Sata prosenttia olisi tässä tapauksessa joukko, johon sisällytettäisiin 1) kahden ulkomailla

² Maahan muuttaneet ihmiset ("ensimmäinen sukupolvi") kattavat yhä vähenevässä määrin Suomen ulkomaalaistaustaisen väestön. Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista ihmisistä merkittävä osa on maahan muuttaneiden ja monikulttuuristen avioliittojen jälkeläisiä ("toinen sukupolvi"). (ks. Martikainen & Haikkola tulossa 2010.)

syntyneen vanhemman Suomessa ja ulkomailla syntyneet lapset, 2) yhden ulkomailla syntyneen vanhemman ulkomailla syntyneet lapset, joiden toisesta vanhemmasta ei ole tietoja, 3) ulkomailla syntyneet lapset, joiden vanhemmista ei ole tietoja ja 4) Suomessa syntyneet lapset, joiden ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Näin ollen Kartovaaran mukaan esimerkiksi Helsingin vieraskieliseen populaatioon voisi "huoletta" lisätä tuon puuttuvan 11 prosenttia ($100-89=11$). Vieraskielisten suhteellinen osuus nousisi näin ollen noin 10 prosenttiin ($0,09 \times 1,11 = 0,099999$).

Kartovaaran määrittelyssä on kuitenkin muutamia aukkoja eikä hänen seulansa tavoita kaikkia maahanmuuttajataustaisia tai etenkin "monikulttuurisia" nuoria. Tuomas Martikainen (2007; myös Martikainen & Haikkola tulossa 2010) osoittaa terävästi näitä puutteita kieliperustaisessa tilastoinnissa. Hänen mukaansa tilastollinen tietämys Suomessa maahanmuuttajien "toisesta polvesta" on varsin suppeaa. Maahan muuttaneiden ihmisten (molemmat syntyneet ulkomailla) jälkeläisistä 46 prosenttia oli vuonna 2007 Suomen kansalaisia, joten kansallisuuden mukaan tilastointi tuottaa tässä tapauksessa varsin rajattua tietoa. Lisäksi Martikainen toteaa, että vieraskielisiksi toisesta polvesta oli rekisteröity vain pieni osa (suhteellista jakaumaa ei ole saatavilla mutta arvioni mukaan kyse on enintään 30 prosentista). Martikainen puhuu myös sukupolvesta 2.5, millä hän viittaa lapsiin ja nuoriin, joiden vanhemmista vain toinen on syntynyt ulkomailla. Tällaisia ihmisiä asui Suomessa vuonna 2007 76 236, nykyään varmasti vielä enemmän. Näistä ihmisistä lähes 90 prosenttia oli alle 25-vuotiaita.

Kartovaaran ja Martikaisen johtopäätökset ovat siis varsin kaukana toisistaan. Nähdäkseni tämä johtuu yksinkertaisesti erilaisesta tavasta määritellä maahanmuuttaja. Kartovaaran tiukempaan määritelmään sisältyy vaatimus kaikkien tiedossa olevien vanhempien syntymisestä ulkomailla. Martikaiselle puolestaan riittää, että toinen vanhemmista on syntynyt ulkomailla. Näin ollen Martikainen tulee lähemmäksi määritelmää "monikulttuuriset nuoret" Kartovaaran pitäytyessä ennemminkin sellaisissa ihmisissä, joihin viitataan julkisessa keskustelussa sanalla "maahanmuuttaja". Tulee lisäksi muistaa, että kummankaan tutkijan määritelmä ei pidä sisällään kansallisia vähemmistöjä, joiden tilastointi, kuten edellä on jo todettu, ole Suomessa laillista ("etnisyyttä" tai "kansallisuutta" ei saa kysyä).

Olisin taipuvainen tulemaan tilastoinnissa lähelle Martikaisen ajattelua. Näin saadaan kenties totuudenmukaisempi kuva monikulttuurisen tai ulkomaalaistaustaisen populaation määrästä. Tällä tavalla tilastoitaessa mukaan laskettaisiin siis kaikki ihmiset, joiden vanhemmista ainakin toinen on syntynyt ulkomailla. Esimerkiksi Helsingin kohdalla tällaisen tilastoinnin voisi olettaa kasvattavan monikulttuuristen nuorten määriä huomattavasti verrattuna kieliperustaiseen tilastointiin. Nopeasti heitetty arvio voisi olla se, että 7-18-vuotiaiden määrä kasvaisi jopa 2,5-kertaiseksi (n. 25 prosenttia). Tämä on lähinnä valistunut arvaus mutta ei liioiteltu arvio, etenkin jos vielä vähemmistötaustaiset nuoret lasketaan mukaan.

Tarinan keskeinen opetus on se, ettei tilastoja voi pitää aukottomina kuvauksina ympäröivästä maailmasta etenkin monikulttuurisuutta käsiteltäessä. Viime kädessä kyse on siitä, ketä pidetään monikulttuurisena tai maahanmuuttajana. Martikaisen laskelmat valtakunnallisella tasolla kuitenkin osoittavat sen, että kulttuurinen moninaisuus pitää kaivaa tilastoista muillakin menetelmillä kuin ainoastaan äidinkieleen nojautuen. Hän korosti taannoisessa keskustelussamme, että kieliperustaisella tilastoinnilla on kolme perustavanlaatuista ongelmaa: 1) se perustuu omaan ilmoitukseen (subjektiivisuus), 2) se "etnistää" joitakin ihmisiä turhaan (puhuttu kieli ei ole sama asia kuin siteet johonkin yhteiskuntaan) ja 3) kieliperustainen tilastointi saattaa toimia maahanmuuton alkuvaiheessa, mutta pidempi asuminen vastaanottavassa maassa "hävittää" lapset ja nuoret tilastoista ennen pitkä.

Ojasta allikkoon...

Kuten kenties edellä olevasta käy ilmi, nuorten tilastointi kulttuuristen taustojen mukaan ei ole yksinkertaista. Kieliperustainen tilastointi on nuorisotoimille yksiselitteisyydessään sekä tiedottamisen kannalta hyvä vaihtoehto. Lisäksi tällaista tilastointia tukee se seikka, että tilastokeskukselta on mahdollista saada ilmaiseksi paikallista tietoa ikäryhmittäin väestön äidinkielistä. Tämä mahdollistaa tarkastelun, jossa vertaillaan tarjottuihin palveluihin osallistuvien vieraskielisten määriä alueen koko populaatioon.

Toisaalta puhuttaessa monikulttuurisista nuorista, tulee kieliperustaisen tilastoinnin kohdalla hyväksyä se tosiasia, että huomattava osa nuorista kadotetaan tilastohaarukasta. Mikäli haluttaisiin haarukoida nimenomaan laajemmin monikulttuurisia nuoria, tulisi ainakin Martikaisen mukaan kysyä nuorten ja etenkin heidän vanhempiansa syntymämaita. Tilastointimenetelmänä etenkin nuorisotoimen kannalta tämä ei kuitenkaan tuota samanlaista tietoa tiedottamisen tarpeista tai mahdollista yhtä yksiselitteistä vertailua alueen koko populaatioon kuin kieliperustainen vaihtoehto.

Lähteet

- Kartovaara, Leena (2007) Kerro, kerro tilasto, ken on maahanmuuttajalapsi! Hyvinvointikatsaus 1/2007, 17–23.
- Martikainen, Tuomas (2007) Maahanmuuttajaväestön sukupuolittuneisuus, perheellistyminen, ja sukupolvisuus. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 38–67.
- Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (tulossa 2010) Johdanto – sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura & Nuorisotutkimusseura.